

**O'TKIR RESPIRATOR VIRUSLI INFEKSIYALAR EPIDEMIOLOGIYASI
VA PROFILAKTIKASI**

Berdirasulov Dilshod Qodirovich

SamDTU epidemiologiya kafedrasi assistent o'qituvchisi

Quvondiqova Muqaddas.

Tibbiy profilaktika fakulteti 501-guruh talabasi

Elmurodov Akbar

Tibbiy profilaktika fakulteti 504-guruh talabasi

Annotatsiya: o'tkir respirator virusli infeksiyalar (ORVI) — nafas olish tizimini ta'sir qiluvchi viruslar tomonidan keltirib chiqarilgan keng tarqalgan kasalliklar guruhi. Ushbu infeksiyalar har yilim millionlab odamlarni ta'sir qiladi va asosan kuz-qish mavsumida epidemiyalar ko'rinishida yuzaga keladi. ORVI tarqalishi havo orqali, to'g'ridan-to'g'ri aloqa va ifloslangan buyumlar orqali amalga oshadi. Kasallik belgilari orasida isitma, yo'tal, burun tiqilishi va umumiy zaiflik mavjud bo'lib, ko'pincha o'z-o'zidan o'tib ketadi, ammo ba'zi hollarda asoratlari rivojlanishi mumkin.

Kalit so'zlar: viruslar, epidemiya, isitma, yo'tal, burun tiqilishi, asoratlari, gripp, vaksinatсия, profilaktika, immunitet, tibbiy yordam, havo orqali tarqalish, gigiena qoidalari.

Аннотация: острые респираторные вирусные инфекции (ОРВИ) — распространенная группа заболеваний, вызываемых вирусами, поражающими органы дыхания. Эти инфекции ежегодно поражают миллионы людей и проявляются преимущественно в виде эпидемий в осенне-зимний период. ОРВИ передается воздушно-капельным путем, при непосредственном контакте и через зараженные предметы. К симптомам заболевания относятся повышение температуры тела, кашель, заложенность носа и общая слабость, которые часто проходят самостоятельно, но в некоторых случаях могут развиваться осложнения.

Ключевые слова: вирусы, эпидемия, лихорадка, кашель, заложенность носа, осложнения, грипп, вакцинация, профилактика, иммунитет, медицинская помощь, воздушно-капельная передача, правила гигиены.

Abstract: acute respiratory viral infections (ARVI) are a common group of diseases caused by viruses that affect the respiratory system. These infections affect millions of people every year and occur mainly in the form of epidemics in the autumn and winter season. ORVI is spread through the air, direct contact, and contaminated objects. The symptoms of the disease include fever, cough, nasal congestion and general weakness, which often go away on their own, but in some cases complications may develop.

Key words: *viruses, epidemic, fever, cough, nasal congestion, complications, flu, vaccination, prevention, immunity, medical care, airborne transmission, hygiene rules.*

2018-yilda O‘zbekiston Respublikasida gripp va boshqa o‘tkir respirator infeksiyalar tarqalishiga qarshi kurashish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi (keyingi o‘rinlarda Chora-tadbirlar dasturi deb yuritiladi) ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

Vazirliklar va idoralar rahbarlari Chora-tadbirlar dasturida nazarda tutilgan tadbirlarning o‘z vaqtida va samarali amalga oshirilishi uchun shaxsan mas’ul ekanligi belgilab qo‘yilsin. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi Investitsiyalar bo‘yicha davlat qo‘mitasi bilan birgalikda Chora-tadbirlar dasturini amalga oshirish uchun xorijiy davlatlarning, xalqaro moliya tashkilotlarining imtiyozli kreditlari (qarzlari)ni va grantlarini hamda budjetdan tashqari boshqa mablag‘larni jalb qilish bo‘yicha zarur choralar ko‘rsin. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Sog‘liqni saqlash vazirligining asoslantirilgan hisob-kitoblari bo‘yicha grippning og‘ir shakllari va boshqa o‘tkir respirator infeksiyalar paydo bo‘lganda vaksinalar, virusga qarshi vositalar, shaxsiy himoya vositalari, erta tashxis qo‘yish uskunalari bilan ta’minlash va shoshilinch yordam ko‘rsatish maqsadida O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjetidan keyingi yillarda zarur mablag‘lar ajratilishini nazarda tutsin.

O‘tkir respirator kasalliklar — viruslar qo‘zg‘atadigan, kelib chiqishi bir-biriga o‘xshash o‘tkir infeksiyon kasalliklarning umumiy nomi. Nafas yo‘llari (burun, hiqildoq, kekirdak, bronxlar) shilliq pardalari, ko‘z shilliq pardasi — konyunktivaga zarar yetishi bilan kechadi. O‘tkir respirator kasalliklarning qo‘zg‘atuvchilariga adenoviruslar, paragripp viruslari, rinoviruslar va boshqalar kiradi. O‘tkir respirator kasalliklarning ayrim (sporadik) guruhlari ko‘proq kuzatiladi, lekin ular aholining butun bir guruhini ham qamrab olishi mumkin (qarang Epidemiya). Har qanday virusli infeksiya bemordan havotomchi (gaplashganda, aksirganda, yo‘talganda) yo‘li orqali yuqadi. Kasallik qo‘zg‘atuvchi viruslar yuqori nafas yo‘llariga (burun, hiqildoqqa) tushadi, shilliq parda (epiteliy)ning tashqi qavatidagi hujayralarga kirib, ularni yemiradi, bunda qo‘zg‘atuvchilarning bir qismi nobud bo‘lib, zaharli modda (endotoksin) ajratadi va organizmni zaharlaydi (intoksikatsiya). Virus saqlovchi po‘rsildoq hujayralar ko‘chib tushadi va bemor gaplashganda, yo‘talganda, aksa urganda tupuk, burun shillig‘i va balg‘am bilan havoga tushib, atrofdagilarga yuqadi. Kasallik uy anjomlari (idishtovoq, sochiq, o‘yinchoqlar va hokazo)dan ham yuqishi mumkin. O‘tkir respirator kasalliklarni shartli ravishda mavsumiy kasalliklar deb atash mumkin, chunki bu guruh kasalliklar kech kuz va qishda ko‘proq kuzatiladi. O‘tkir respirator kasalliklar bilan og‘rigan bemorni uyda davolaganda alohida xonaga yotqiziladi. Bemorni parvarish qilayotgan oila a’zolari og‘iz-burniga doka niqob taqib yurishlari kerak. Kasal yotgan xonani tez-tez shamollatib, ko‘rpa-yostiq jildi, choyshabni muntazam almashtirib turish zarur. Bemorning harorati ko‘tarilgudek

bo'lsa, uni yaxshilab o'rabchirmab, limon, malina solingan issiq choy berish, iloji boricha ko'proq suyuqlik (choy, mors, kompot, sharbat va hokazo) ichirish lozim. Ovqat yengil hazm bo'ladigan va oqsilga boy (bulonlar, go'shtli va baliqdan qilingan kotletlar, tvorog, sabzavotlar, ho'l mevalar) bo'lishi zarur. Bemor uchun alohida idishtovoq tutish lozim. U yotgan xonani va mebelni kuniga ikki mahal nam latta bilan artib turiladi.

O'tkir respirator kasalliklar o'zi nima?

— O'tkir respirator kasalliklar – havo-tomchi orqali yuqib, nafas yo'llarining turli qismlari yallig'lanishi va intoksikatsiya sindromi bilan kechadigan virusli xastaliklar guruhidir. O'RK bolalarda yuqumli kasalliklar umumiy sonining 90 foizini tashkil etib, ularning barchasi mavsumiy xarakterga ega. Ya'ni, bu xastaliklar yilning boshqa davrlariga nisbatan aynan kuz-qish mavsumida ko'p uchraydi. Bu guruhga bir necha kasalliklar, xususan, virusli – gripp, paragripp, adenovirus, rotavirus, enterovirus, shuningdek, bakterial– pnevmokokk, meningokokk, stafilokokk kabilar kiradi.

— Bilamizki, kuz-qish mavsumida bolalar o'rtasida o'tkir respirator xastaliklar ko'p kuzatiladi? Buning sabablari nimada?

— Darhaqiqat, kunlar sovib, havo biroz pasayishi bilan yosh bolalar o'rtasida O'RK ko'p uchraydi. Ayniqsa, 3 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan bolalar bu xastalik bilan ko'proq og'riydilar. Boisi ayni shu paytda ularning immun tizimi sustlashib, kasallikka qarshi kurashuvchanligi sezilarli darajada pasayadi.

O'tkir respirator virusli infeksiyalar (ORVI) — bu nafas olish tizimini ta'sir qiluvchi viruslar tomonidan keltirib chiqarilgan kasalliklar guruhi. Ular ko'pincha gripp, adenovirus, rinovirus va boshqa respirator viruslar bilan bog'liq. O'tkir respirator virusli infeksiyalar keng tarqalgan va har yili millionlab odamlarni ta'sir qiladi.

Epidemiologiyasi

1. Tarqalish: ORVI epidemiyalari asosan kuz va qish oylarida kuzatiladi, ammo ba'zi viruslar yil davomida tarqalishi mumkin. Viruslar havo orqali, to'g'ridan-to'g'ri aloqa va ifloslangan buyumlar orqali tarqaladi.
2. Yosh guruhlari: ORVI bolalar, keksalar va immuniteti pasaygan shaxslar uchun xavfliroq. Bolalar o'zaro aloqada bo'lishlari sababli viruslarni tez-tez yuqtirishadi.
3. Belgilari: ORVI simptomlari orasida isitma, yo'tal, burun tiqilishi, bosh og'rig'i va umumiy zaiflik mavjud. Ko'pincha bu simptomlar o'z-o'zidan yo'qoladi, ammo ba'zi hollarda asoratlar rivojlanishi mumkin.

Profilaktikasi

1. Vaksinatсия: grippga qarshi vaksinatсия har yili tavsiya etiladi, bu gripp epidemiyalarining oldini olishda samarali usul hisoblanadi.

2. Gigiena qoidalari: qo'llarni muntazam ravishda yuvish, toza muhitda yashash va shaxsiy gigiena qoidalariga rioya qilish ORVI tarqalishini kamaytirishga yordam beradi.
3. Sog'lom turmush tarzi: sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollik va stressni boshqarish immunitetni kuchaytirishga yordam beradi.
4. Aloqalarni cheklash: kasal bo'lgan shaxslar bilan aloqani cheklash va katta to'planishlardan qochish viruslarning tarqalishini kamaytiradi.
5. Tibbiy yordam: agar ORVI belgilari paydo bo'lsa, tibbiy yordamga murojaat qilish va shifokor tavsiyalariga amal qilish muhimdir.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarni oldini olish va ularni boshqarish uchun yuqoridagi choralarni amalga oshirish zarur. Bu nafaqat individual sog'liqni himoya qilish, balki jamoatchilik salomatligini saqlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar va havolalar

1. Nuriddinovich, K. N. (2024). Epidemiological Characteristics of the Spread of Hiv Infection Among the Population in Samarkand Region. SCIENTIFIC JOURNAL OF APPLIED AND MEDICAL SCIENCES, 3(5), 559-560.
2. Toxirovich M. T. MAMLAKATIMIZDA SANITARIYA-EPIDEOMOLOGIK OSOYISHTALIK VA JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH TO'G'RISIDA //Journal of new century innovations. – 2024. – T. 47. – №. 1. – C. 55-61.
3. Hikmatovich I. N., Temirovich E. R., Toxirovich M. T. Local Treatment of Patients with Genital Herpes. – 2023.
4. Муродқосимов С., Маматқулов Т. Т., Нуриддинович Қ. Н. САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДА СИЛ КАСАЛЛИГИ АНИҚЛАНГАН ҲОЛАТЛАР БУЙИЧА ЭПИДЕМИОЛОГИК БАХОЛАШ //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 12. – С. 172-177.
5. Saidolim M., Egamberdieyich M. A., Toxiroyich M. T. Epidemiological Assessment of OIH Infection Among the Samarkand Region's Leprous Population Groups //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 115-119.
6. Axmedova M. T., Mamatqulov T., Umarova S. R. Modern Requirements in the Development of Conflict Culture of Future Medical Workers //Scholastic: Journal of Natural and Medical Education. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 282-285.
7. Murodkosimov, S., Temirovich, E. R., Egamberdievich, M. A., Toirovich, M. T., & Khudshidovna, S. U. (2022). PREVENTING HIV INFECTION IN PREGNANT WOMEN. World Bulletin of Public Health, 10, 143-145.
8. Saidolim M., Toxirovich M. T. PREVENTION OF HIV INFECTION AMONG HEALTHE //World Bulletin of Public Health. – 2023. – Т. 19. – С. 189-193.
9. Bakirov.A.A TERI LEYSHMANIOZINING EPIDEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA UNING OLDINI OLIH CHORA-TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH //TADQIQOTLAR. UZ. –2024. –Т. 48. –№. 1. –С. 18-22
10. Ibragimov. P. S O'ZBEKISTONDA SIL KASALLIGINING EPIDEMIOLOGIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH //TADQIQOTLAR. UZ. –2024. –Т. 48. –№. 1. –С. 23-28